

CASTRO NIEUWSBRIEF

Castro Nieuwsbrief is een uitgave van het David Henriques de Castrofonds, Mr. Visserplein 3, 1011 RD Amsterdam
Tel.: 020- 624 53 51, Fax: 020- 625 46 80, e-mail cepig@euronet.nl, Postbank 69 34 112, Rabobank 35 18 48 800

ONTHULLING OORLOGSGRAVEN

stand heeft gehouden en ons deze tijd heeft laten bereiken". Op 9 mei worden overal herdenkingsdiensten gehouden. In Amsterdam komen enkele honderden Asjkenazische en Sefardische Joden bijeen in de Snoge.

Bewaarder Vega, zijn vrouw en drie kinderen overleefden de oorlog. Het huis in Ouderkerk fungeerde lang als opvangplaats voor mensen die terugkwamen, niets meer bezaten en nergens heen konden. Veel mensen vonden bij de Vega's in Ouderkerk een rustpunt, vanwaar zij een nieuwe verblijfplaats konden zoeken.

Na de oorlog

Portugese Joden die in de oorlog elders begraven werden, zijn na mei 1945 vanuit verschillende plaatsen in en buiten Nederland naar de begraafplaats in Ouderkerk overgebracht voor een herbegravenis.

Ook Rosette Rachel Jessurun werd in Ouderkerk herbegraven. Zij werd geboren op 29 juli 1908. Rosette Jessurun was op transport gesteld naar het kamp Bergen Belsen. Met het oog op de komst van de geallieerden werden zij en haar lotgenoten op 10 april door de Nazi's vanuit het kamp in een trein gedreven. Dertien dagen reed deze trein doelloos door Duitsland; de mensen in de trein waren ernstig verzwakt of

dood. Op 23 april 1945 kwam de trein aan in Tröbitz, waar de mensen door de Russen werden bevrijd. Twee maanden zwierven de mensen rond in dit dorp. De meesten leden aan vlektyfus en stierven. Twee grote Joodse begraafplaatsen werden ingericht. Rosette Jessurun stierf aan tyfus op 17 mei 1945. Haar lichaam werd geïdentificeerd op 9 december 1947. Op 10 juni 1949 is haar lichaam herbegraven in Ouderkerk. Op dinsdag 30 mei 2006 heeft de Oorlogsgravenstichting, in aanwezigheid van Jan Coevert en bewaarder Dennis Ouderkerk, een steen op haar graf geplaatst.

Het urnenveldje werd na de oorlog opnieuw ingericht. Er kwam een monument met de tekst: 'olie van olijven, zuivere gestotene, gestoten en geslagen om leed als licht te dragen'. Aan weerszijden kwamen rijen met 12 marmeren stenen naar kinderformaat.

In het bovenstaande valt te lezen, dat in de oorlogsjaren niet alle urnen op die plaats zijn begraven. Wanneer er sprake was van een *reservada*, een gereserveerd graf, werd de urn op die plaats begraven. Deze urnen (zonder steen) zijn pas veel later aangetroffen, na een zoektocht op de begraafplaats van Rabbijn H. Rodrigues Pereira en John Samson. In een gereserveerd graf werd de urn van Rosina de Solla-Sturkop aangetroffen. Ze werd geboren op 14 september

1860, is overleden op 15 maart 1943 en begraven in Ouderkerk op 9 augustus 1943.

In een ander gereserveerd graf werd de urn van Esther Spinossa Cattela aangetroffen; zij was de weduwe van Jacob Emmanuel de Abraham Lopes de Leao Laguna. Ze werd geboren op 11 oktober 1873 en overleed op 13 november 1943 in Westerbork. De urn met haar as werd begraven op 16 december 1943 in de voor haar bestemde *reservada*.

Door de Stichting Oorlogsgraven zijn ook op deze twee later gevonden graven van urnen stenen geplaatst, eveneens op 30 mei 2006. Op de drie stenen staan de namen, de data van geboorte en overlijden en de acroniemen van de Hebreeuwse tekst: "tehi nisjmata tseroera bitsror ha-chajiem" hetgeen "Moge haar ziel gebundeld worden in de bundel des leven" betekent.

Deze drie stenen worden nu onthuld, samen met de steen van Marianne Mendes da Costa-van Weenen, geboren op 26 maart 1854 en overleden te Westerbork op 24 mei 1943. De urn met haar as werd begraven op 9 augustus 1943. Deze urn werd door inspanningen van Rabbijn H. Rodrigues Pereira aangetroffen naast de graven van haar familie. De Portugese gemeente heeft voor de plaatsing van deze steen zorggedragen.

Begin jaren dertig van de twintigste eeuw verkeerde de begraafplaats in Ouderkerk in een zeer slechte staat. De malaise en economische crisis van de jaren twintig hadden ook hier hun sporen nagelaten. De financiële situatie van de Portugese gemeente was hachelijk en er waren geen middelen voor het noodzakelijke onderhoud van de begraafplaats.

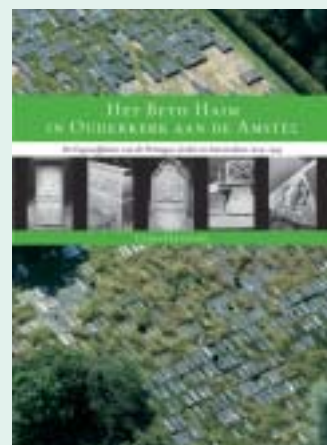
Halverwege de jaren dertig kwam er een voorzichtige economische opleving waardoor de Parnassim, de bestuurders, voor het eerst sinds lange tijd in staat waren gelden vrij te maken voor het herstel van het Beth Haim. De bewaarderswoning (het huidige Alvares Vega-huis) werd uitgebroken, uitgebreid en gerenoveerd. Harry Elte, de befaamde architect van onder meer de Obrechtsjoel, restaureerde het Rodeamentoshuis. Hekken en omheiningen werden vervangen en gerepareerd, sloten uitgediept en zerken schoongemaakt en opgemetseld: de begraafplaats werd gered van een dreigende verwaarlozing. De benoeming van bewaarder Lou Alvares Vega gaf een nieuw elan. Hij en zijn vrouw Stella namen in de zomer van 1937 hun intrek in de opgeknapte bewaarderswoning. Zij zorgden ervoor dat de begravenissen waardig verliepen. De belangstelling voor de cultuurhistorische waarde van de begraafplaats begon in deze periode toe te nemen. Vega ontving bezoekers en beantwoordde vragen van brieven-schrijvers om informatie en genealogische gegevens.

Duitse inval en bezetting

Aan deze voorspoed kwam in 1940 een abrupt einde. In de ochtend van vrijdag 10 mei valt de Duitse Wehrmacht Nederland binnen. Na een periode van vijf dagen, waarin Rotterdam wordt gebombardeerd en er overal wordt gevochten, capituleert het leger op dinsdag 14 mei 1940. Joden worden het slachtoffer van besluiten en verordeningen, die hen uit het openbare leven en later ook uit Nederland moeten verwijderen. Bewaarder Vega, die sinds 1938 bestuurslid is van de Nederlandse Vereniging voor Luchtbescherming, afdeling Ouderkerk, moet in juli 1940 dit lidmaatschap opgeven. Op 23 oktober worden Joodse ambtenaren geschorst. Op 22 en 23 februari 1941 worden, na gevechten in Amsterdam 400 Joodse mannen via Schoorl en Buchenwald naar Mauthausen gestuurd. In juni 1941 zijn er razzia's en in augustus begint de roof van Joodse eigendommen via de bank Lippmann & Rosenthal. In januari 1942 moeten Joden vanuit het hele land zich in Amsterdam vestigen. Op 29 april wordt de jodenster ingevoerd, gevolgd door een avondklok: de Joden mogen met ingang van 30 juni vanaf acht uur 's avonds tot zes uur 's ochtends niet meer op straat komen. Bewaarder Vega krijgt toestemming om in Ouderkerk te blijven wonen, maar er mag geen bezoek aan de begraafplaats plaatsvinden. Aan familieleden van overledenen worden reisvergunningen voor één dag verstrekt.

Het boek 'Het Beth Haim van Ouderkerk' van Lydia Hagoort is te bestellen bij de bewaarder van de begraafplaats en kost € 34,- (excl. bezorgkosten).
020-4963498 of
beth-haim@esnoga.nl.

Het Beth Haim in Ouderkerk aan de Amstel

Lydia Hagoort

Nieuwsbrief over de restauratie van een uniek historisch monument te Ouderkerk a/d Amstel
Geef uw bijdrage op ons rekeningnummer Rabobank 35.18.48.800 of girorekening 6934112.

Voor het zetten van een steen worden geen reisvergunningen uitgegeven. Vega spreekt de, bij die gelegenheid gebruikelijke, gebeden uit zonder de aanwezigheid van familieleden.

In de nacht van 14 op 15 juli 1942 vertrekken de eerste treinen richting Westerbork, waar vandaan elke week treinen naar de vernietigingskampen in het oosten vertrekken.

Een van de eersten die in 1942 vanuit Amsterdam naar Westerbork worden gestuurd, is de Rabbijn van de Portugese gemeente, Liaho Francès met zijn gezin. De rabbijn, die in augustus 1942 naar het oosten wordt gedeporteerd, werd op 28 september dat jaar in Monowitz omgebracht. Dit werkkamp, dat bij Auschwitz hoorde, heeft vrijwel niemand overleefd.

De door de bezetters aangestelde Commissaris voor niet-commerciële verenigingen en stichtingen zal in 1942 al een groot aantal Portugese verenigingen en broederschappen opheffen; in maart 1943 volgt de opheffing van begrafenisverenigingen.

Urnen uit Westerbork

Vanaf maart 1943 moesten bewoners van Westerbork, die in het kamp stierven, daar gecremeerd worden. Tot dan waren de Joodse overledenen op de Joodse begraafplaats in Assen begraven. Het crematorium stond buiten het terrein van het kamp Westerbork en werd ook gebruikt om verzetsstrijders te cremieren.

Crematie wordt niet toegestaan volgens de Joodse wet; hier werd geen rekening mee gehouden. Het in het kamp aanwezige rabbinaat slaagde er wel in om toestemming te krijgen de lijken voor de crematie op rituele wijze te wassen in één van de voorkamers van het crematorium. Dit gebeurde door de leden van een Chewra Kadiesja (heilige gebroederschap), die hier speciaal voor was opgericht. Na de crematie werd de as in urnen naar Amsterdam overgebracht en vandaar naar de begraafplaats in Muiderberg, Diemen of Ouderkerk. De komst van de eerste urnen op 12 april 1943 werd in de Nieuwe

Kerkstraat 127, in het Metaherhuis van het Nederlands-Israëlitische Ziekenhuis aan de Nieuwe Keizersgracht, herdacht; Rabbijn D'Ancona leidde deze dienst. De urnen werden daarna naar Ouderkerk gebracht; de bewaarder zorgde ervoor dat er Terra Santa (aarde uit het Heilige Land) bijgevoegd werd. Omdat nog niet besloten was welke plaats op de begraafplaats voor de urnen het meest geschikt zou zijn, werd het begraven van deze urnen uitgesteld.

In mei 1943 stelde adjunct-rabbijn J. d'Ancona namens het rabbinaat specifieke instructies op voor het begraven van de urnen. De rabbijn stelde dat wanneer het ging om de as van een persoon die een graf had gereserveerd, de urn in deze *reservada* begraven moest worden. Verder werd bepaald dat de urnen later desgewenst herbegraven konden worden naast familieleden. De maten moesten bemeten worden naar de maten van een kindergraf. Een korte rouwdienst zou vooraf gaan aan het begraven van de urnen in Ouderkerk. Dit was omdat het steeds moeilijker werd om een minjan (10 aanwezige mannen nodig voor het houden van een dienst) in Ouderkerk te krijgen. Er waren gaandeweg minder mensen in Amsterdam; de mensen die er waren kregen vaak geen reisvergunning meer. De secretaris probeerde aanvankelijk wel een minjan van 'sterlozen en ontsterden' mee te geven, maar hij slaagde daar na verloop van tijd nauwelijks meer in. De rouwdienst werd in de Snoge of in de kamer van de Mahamad (in dit geval vergaderzaal College van Parnassim) gehouden; de aanwezige rabbijn hield een korte rouwrede en er werd *Wih nongam*, *Kadis* en *Hascaba* (gebeden en psalmen) gezegd.

Rond 8 augustus 1943 kwam in één keer de as van de sinds mei 1943 overleden Portugese Joden naar Amsterdam. De urnen werden in de Mahamad geplaatst. In de Snoge werd

op 9 augustus 1943 een dienst gehouden. Rabbijn Ricardo hield een korte toespraak, waarna de gebeden gezegd werden. Na afloop van de dienst werden de urnen naar Ouderkerk gebracht en nog op dezelfde dag werden ze, samen met de eerder gearriveerde urnen, tijdelijk begraven.

Bewaarder Vega en de secretaris hadden al vanaf begin april 1943 overlegd, op welke plaats op het Beth Haim de urnen begraven zou worden. In de loop van augustus 1943 nam het college van Parnassim een definitief besluit over de plaats. De urnen werden op het opgehoogde veld, rechts na de ingang, in een nieuw aangelegde rij, de *carreira das urnas*, begraven. De urnen werden op een diepte van één meter begraven; de lengte en breedte van het graf bedroegen elk vijftig centimeter. De urnen zelf waren ruim 25 centimeter hoog en hadden een gewicht van twee en een halve kilo.

Op 26 januari 1944 wordt Jehudith Spinosa Catella, de bejaarde weduwe van Chacham Palache, begraven; ze is bijna 87 geworden. Het is de laatste begrafenis, waarbij bewaarder Vega aanwezig is. Op dezelfde 26 januari heeft SS-Hauptsturmführer Aus der Fünten in Amsterdam opdracht gekregen om alle Portugese Joden te

vordert de bezetter het huis; men richt de woning als kantoor in.

Salomon Mendes Coutinho neemt de taken van Vega over; hij zorgt ervoor dat de urnen die uit Westerbork komen, begraven worden. Mendes Coutinho is met zijn vrouw Elisabeth Sarphati in de zomer van 1943 vanuit Westerbork vrijgelaten.

In totaal is in de oorlog de as van 35 mensen bijgezet; in 1943 werden 31 personen gecremeerd in Westerbork; in 1944 werden de urnen met de as van vier personen naar Ouderkerk overgebracht.

De bevrijding begint in september 1944 in het zuiden van Nederland. De eerste Joden komen uit de onderduik en richten kleine organisaties op.

In januari 1945 verschijnt de eerste Joodse krant: Le-Ezrath Ha-am, Mededeelingenblad voor de Joden in het bevrijde Nederlandsche gebied. Op 7 mei 1945, twee dagen na de bevrijding van het noorden, vindt de eerste dienst plaats in de Snoge, ingeleid door de zegenspreuk "Geloofd zij de Heer onze God, Koning van de wereld, Die ons in leven heeft gelaten en ons in

